

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЗНАЧАЈ СТОЧАРСТВА У ПРОИЗВОДЊИ ХРАНЕ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ СЕЛА

ЗНАЧАЈ СТОЧАРСТВА
У ПРОИЗВОДЊИ ХРАНЕ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ СЕЛА

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC CONFERENCES

Book CCVI

DEPARTMENT OF CHEMICAL AND BIOLOGICAL SCIENCES

Book 22

THE IMPORTANCE
OF ANIMAL HUSBANDRY
IN FOOD PRODUCTION
AND SUSTAINABLE
RURAL DEVELOPMENT

PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE
HELD ON 12 MAY 2021

Accepted at the 1st meeting of the Department of Chemical
and Biological Sciences held on 18 February 2022

E d i t o r
Academician
Dragan ŠKORIĆ

B E L G R A D E 2 0 2 2

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига ССVI

ОДЕЉЕЊЕ ХЕМИЈСКИХ И БИОЛОШКИХ НАУКА

Књига 22

ЗНАЧАЈ СТОЧАРСТВА У ПРОИЗВОДЊИ ХРАНЕ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ СЕЛА

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА
ОДРЖАНОГ 12. МАЈА 2021. ГОДИНЕ

Примљено на I скупу Одељења хемијских и биолошких наука
од 18. фебруара 2022. године

У р е д н и к
академик
Драган ШКОРИЋ

Б Е О Г Р А Д 2 0 2 2

Издаје
Српска академија наука и уметности
Кнеза Михаила 35, Београд

Технички уредник
Никола Стевановић

Лектор
Весна Шудић

Коректор
Рајка Павловић

Прелом
Жељка Башић Сџанков

Тираж
300 примерака

Штампа
Службени гласник, Београд

ISBN 978-86-7025-934-8

© Српска академија наука и уметности 2022

САДРЖАЈ

<i>Предговор академика Драјана Шкорића</i>	9
ЈОНЕЛ СУБИЋ, ЗОРИЦА ВАСИЉЕВИЋ <i>Анализа стања и приоритета за економски одрживи развој стоочарства у Србији</i>	11
JONEL SUBIĆ, ZORICA VASILJEVIĆ <i>Analysis of the Present Situation and Priorities for Economically Sustainable Development of Livestock in Serbia</i>	21
РАТКО ЛАЗАРЕВИЋ, ЧЕДА РАДОВИЋ, ДРАГАН ТЕРЗИЋ <i>Пошредан стоични фонд за одрживи развој пољопривреде и села Србије</i>	23
RATKO LAZAREVIĆ, ČEDA RADOVIĆ, DRAGAN TERZIĆ <i>Livestock Fund Indispensable for Sustainable Development of Agriculture and Village of Serbia</i>	35
ДЕНИС КУЧЕВИЋ <i>Стање, развојни потенцијали и перспективе јоведарске производње у Републици Србији</i>	37
DENIS KUČEVIĆ <i>Condition, Development Potentials and Perspectives of Cattle Production in the Republic of Serbia</i>	54
ПРЕДРАГ ПЕРИШИЋ <i>Систем крава-теле као варијанта за ојоравак јоведарства у брдско-планинским пределима Србије</i>	57
PREDRAG PERIŠIĆ <i>Cow-Calf System as a Possible Variant for Revival of Cattle Breeding in Hilly and Mountainous Areas of Serbia</i>	73

МИЛАН ПЕТРОВИЋ, ВИОЛЕТА ЦАРО ПЕТРОВИЋ <i>Стање и перспективе овчарске производње у Србији</i>	75
MILAN PETROVIĆ, VIOLETA CARO PETROVIĆ <i>State and Prospects of Sheep Production in Serbia</i>	82
ИВАН РАДОВИЋ, МИРОСЛАВА ПОЛОВИНСКИ-ХОРВАТОВИЋ, МИЛЕ МИРКОВ, САВО МАЛЕШЕВИЋ <i>Оцена меснајосћи полупрки на линији клања и развој свињарства у Републици Србији</i>	83
IVAN RADOVIĆ, MIROSLAVA POLOVINSKI-HORVATOVIĆ, MILE MIRKOV, SAVO MALESEVIĆ <i>The Assessment of the Carcass Quality at the Slaughter Line and the Development of Pig Production in the Republic of Serbia</i>	91
РАДЕ ЈОВАНОВИЋ, БОРИС БЕРИСАВЉЕВИЋ, РАДМИЛА БЕСКОРОВАЈНИ <i>Примена нових технологија у функцији ефикасније производње млека и меса</i>	93
RADE JOVANOVIĆ, BORIS BERISAVLJEVIĆ, RADMIŁA BESKOROVAJNI <i>The Implementation of New Technologies in terms of more Efficient Production of Milk and Beef</i>	101
МИХАИЛО ОСТОЈИЋ, ЉУБИША ТОПИСИРОВИЋ <i>Аутохтони сиреви – национално блага Србије</i>	103
MIHAILO OSTOJIĆ, LJUBIŠA TOPISIROVIĆ <i>Indigenous Cheese – National Treasure of Serbia</i>	118
ВЛАДАН ЂЕРМАНОВИЋ <i>Стање и перспективе развоја живинарске производње у Републици Србији</i>	119
VLADAN ĐERMANOVIĆ <i>State and Perspectives of the Development of Poultry Production in the Republic of Serbia</i>	138

НЕНАД ЂОРЂЕВИЋ, ГОРАН ГРУБИЋ, БОЈАН СТОЈАНОВИЋ, АЛЕКСА БОЖИЧКОВИЋ <i>Савремена исхрана и савремени захтеви за квалитетом производа и здравље животиња и људи</i>	141
NENAD ĐORĐEVIĆ, GORAN GRUBIĆ, BOJAN STOJANOVIĆ, ALEKSA BOŽIČKOVIĆ <i>Contemporary Nutrition and Modern Requirements for Quality Products and Health in Animals and Humans</i>	159
ДРАГАН ТЕРЗИЋ, МИЛОРАД СТОШИЋ <i>Одрживо унапређење производње волуминозне ситочне хране у Србији</i>	161
DRAGAN TERZIĆ, MILORAD STOŠIĆ <i>Sustainable Improvement of Production of Voluminous Fodder in Serbia</i>	179
<i>Неопходности постојања ситочарских задруга у функцији развоја пољопривреде</i>	181
<i>Закључци и препоруке</i>	185

ПРЕДГОВОР

Научно-стручни скуп „Значај сточарства у производњи хране и одрживом развоју села” одржан је 12. маја 2021. године у Свечаној сали Српске академије наука и уметности.

На научно-стручном скупу представљено је дванаест реферата. Сточарство представља интензивну производњу у пољопривреди. Нажалост, код нас то није у потпуности реализовано. Рејонизација није у сточарству до краја реализована. Доминирају ситни произвођачи, са доста слабости у производњи. Такође, прерада меса и млека није адекватно организована на тржишним принципима.

Реферати су углавном припремљени према врстама стоке и свако је обрадио само своју тему. Немамо реферат који глобално износи целокупну проблематику у сточарству. Позитивна страна реферата је та што су аутори своју проблематику обрадили солидно, износећи проблеме и дајући предлоге за решавање.

Такође, похвално је што приказани реферати по темама дају чињенично стање у нашем сточарству. Недовољно је указано шта би држава требало да уради за бржи опоравак нашег сточарства. У већини реферата има идеја шта урадити, али није наведено време и како то побољшати. Мишљења смо да је требало боље обрадити и прехрамбене процесе.

Посебно није довољно обрађен маркетинг, квалитет и извозни послови. Добро је обрађена тема производње сточне хране са указивањем на извозне могућности. Гледано у целини, можемо бити задовољни са изнетом проблематиком и неким решењима код појединих тема.

Штампани зборник ће омогућити ширем броју људи да боље упознају проблематику у сточарству и да се укључе у решавање проблема.

Србија има повољне ресурсе за развој сточарства, само се морамо боље организовати у решавању проблема.

Уредник

АНАЛИЗА СТАЊА И ПРИОРИТЕТИ ЗА ЕКОНОМСКИ ОДРЖИВИ РАЗВОЈ СТОЧАРСТВА У СРБИЈИ¹

ЈОНЕЛ СУБИЋ*, ЗОРИЦА ВАСИЉЕВИЋ**

С а ж е т а к. – И поред чињенице да у Републици Србији постоје повољни природни услови за боље резултате у сточарској производњи, сектор сточарства се највећим делом карактерише опадајућим трендом у броју грла најзначајнијих категорија стоке. У периоду 2010–2019. година укупан број говеда је смањен са 938.000 на 898.000 грла (годишњи пад по стопи од 0,43%), укупан број свиња је смањен са 3.489.000 на 2.903.000 грла (годишњи пад по стопи од 1,92%), укупан број коза је смањен са 237.000 на 191.000 грла (годишњи пад по стопи од 2,13%), док је укупан број живине смањен са 20.156.000 на 15.780.000 комада (годишњи пад по стопи од 2,42%). Са друге стране, укупан број оваца је повећан са 1.475.000 на 1.642.000 грла (годишњи раст по стопи од 1,08%), док је број кошница повећан са 520.000 на 977.000 комада (годишњи раст по стопи од 6,51%). У протеклих десет година број грла стоке не само да је смањен, већ поједине гране у сточарству готово да нестају (изузимајући сектор овчарства и пчеларства). Да би се решили проблеми за економски одрживи развој сточарства у Србији, неопходно је подржати робне произвођаче, технолошко унапређење производње модернизацијом физичких ресурса на фармама, јачање компетенција фармера да примењују нове технологије и иновације на газдинству, модернизацију прерађивачких капацитета у секторима млека и меса, унапређење органске производње у секторима млека и меса, боље искоришћавање аутохтоних технологија, боље повезивање сточарства и сеоског туризма.

Кључне речи: економска анализа, одрживи развој, сточарство, Србија

1 Рад је део резултата научноистраживачког рада НИО у 2020. години, финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Одлука о финансирању научноистраживачког рада у 2020. години, број 451-03-68/2020-14 од 16. 1. 2020. године).

* Институт за економику пољопривреде у Београду, имејл: jonel_s@iep.bg.ac.rs

** Пољопривредни факултет Универзитета у Београду, имејл: vazor@agrif.bg.ac.rs

УВОД

С обзиром на расположиве природне ресурсе, Србија има све потребне услове за интензивно бављење сточарством (неопходно за јачање конкурентности и стабилизацију дохотка, пре свега на породичним пољопривредним газдинствима). Посебно треба истаћи важну улогу сточарства у одрживом развоју села у брдско-планинском подручју, неразвијеним и пограничним општинама.

Поред плодног земљишта које је погодно за узгој крмног биља (лущерке и црвене детелине) и вештачких ливада, у брдско-планинским пределима на природним пашњацима постоји могућност слободне испаше. Међутим, расположиви смештајни капацитети, пре свега на породичним пољопривредним газдинствима, нису искоришћени у довољној мери, а приметан је и тренд смањивања броја грла стоке. Посебно забрињава смањени број свиња (највише крмача, по стопи од 3,23%), живине (највише кока носиља, по стопи од 3,05%) и коза (по стопи од 2,13%) (табела 1).

Табела 1. Број грла стоке у Србији, 2010–2019.

Број стоке (000) ¹⁾	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Стопа ⁴⁾
Говеда (укупно)	938	937	921	913	920	916	893	899	878	898	-0,43
- краве	530	510	480	451	460	455	438	436	434	434	-1,98
- музне краве	482	477	455	429	437	430	426	429	423	423	-1,30
Свиње (укупно)	3.489	3.287	3.139	3.144	3.236	3.284	3.021	2.911	2.782	2.903	-1,82
- крмаче	486	450	408	355	346	354	356	350	343	350	-3,23
Овце	1.475	1.460	1.635	1.616	1.748	1.789	1.665	1.704	1.712	1.642	1,08
- приплодне овце	1.131	1.116	1.247	1.237	1.266	1.287	1.231	1.287	1.264	1.197	0,57
Козе ²⁾	237	239	232	225	219	203	200	183	196	191	-2,13
Живина (укупно) ³⁾	20.156	19.103	18.234	17.860	17.167	17.450	16.242	16.338	16.232	15.780	-2,42
- коке носиље	11.615	11.642	10.518	9.230	10.650	11.538	9.138	8.973	8.988	8.525	-3,05
Кошнице ²⁾	520	593	665	653	677	792	792	849	914	977	6,51

1) Стање на дан 1. децембра. Подаци за 2012. годину, осим података који се односе на број коза и кошница, процењени су на бази резултата Пописа пољопривреде 2012. године и расположивих резултата редовних истраживања Републичког завода за статистику. Подаци о броју коза и кошница преузети су из Пописа пољопривреде 2012.

2) На основу података Пописа пољопривреде 2012. године, извршена је ревизија временске серије 2006–2012.

3) На основу података Пописа пољопривреде 2012. године, извршена је ревизија података о броју живине у 2012. и 2013. години. До 2012. укључени петлови и остали подмладак подврсте домаћа кокош (осим бројлера).

4) Прорачун аутора. Извор: [1]

У сектору сточарства запослено је, директно и индиректно, преко 300.000 радника. Углавном је запослено сеоско становништво, чланови породичних газдинстава специјализованих за сточарску производњу (током целе године) и повремено ангажована лица (за потребе обављања сезонских послова).

Економска оцена развоја пољопривреде често се исказује и преко удела сточарства у укупном приходу аграра. Удео сточарства у развијеним земљама креће се од 60 до 80%, док је код нас око 30%. Повећање удела сточарства доприноси одрживом развоју газдинства и села (економска одрживост), очувању плодности земљишта (еколошка одрживост) и успорава миграцију и одлазак младих са села (социјална одрживост). Ове и друге чињенице јасно указују да је сточарство стуб-ослонац одрживог развоја села. Сходно томе, потребан је континуитет *јасне, доследне и дуго-рочно одрживе аграрне пољопривредне политике* према пољопривреди (посебно сточарству) и селу у целини. [7]

И поред чињенице да постоје повољни природни услови да се остваре бољи резултати у сточарству, на 1 ха коришћеног пољопривредног земљишта у Србији долази свега око 0,5 условних грла. Са друге стране, у Европској унији (ЕУ), на 1 ха коришћеног пољопривредног земљишта долази око 0,8 условних грла (дакле 1,6 пута више него у Србији).

Посматрајући поједине делове Србије, број условних грла (УГ) је веома неравномерно распоређен, посебно у односу на коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ) и број пољопривредних газдинстава (ПГ) (табела 2).

Табела 2. Површина коришћеног пољопривредног земљишта, број газдинстава и број условних грла

Територија	Коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ), ха		Пољопривредна газдинства (ПГ) (број)		Условна грла (УГ) (број)	
	Попис пољопривреде, 2012.	Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018.	Попис пољопривреде, 2012.	Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018.	Попис пољопривреде, 2012.	Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018.
Република Србија	3.437.423	3.475.894	631.552	564.541	2.019.889	1.933.840
Србија - Север	1.745.285	1.719.899	180.868	157.103	797.768	784.606
Србија - Југ	1.692.138	1.755.995	450.684	407.438	1.222.120	1.149.234

Извор: [3] [4] [5]

Посматрајући категорију броја условних грла по хектару коришћењег пољопривредног земљишта, анализа података Пописа пољопривреде 2012. године указује на уочљиве територијалне разлике (0,59 УГ по ха КПЗ за Републику Србију; 0,46 УГ по ха КПЗ за Србију – Север и 0,72 УГ по ха КПЗ за Србију – Југ). У категорији броја условних грла по пољопривредном газдинству, такође су приметне територијалне разлике (3,20 УГ по пољопривредном газдинству за Републику Србију; 4,41 УГ по пољопривредном газдинству за Србију – Север и 2,71 УГ по пољопривредном газдинству за Србију – Југ).

Анализа података Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године такође указује на уочљиве територијалне разлике. У првом случају разлике су мање приметне (0,56 УГ по ха КПЗ за Републику Србију; 0,46 УГ по ха КПЗ за Србију – Север и 0,65 УГ по ха КПЗ за Србију – Југ), док су разлике у другом случају израженије (3,43 УГ по пољопривредном газдинству за Републику Србију; 4,99 УГ по пољопривредном газдинству за Србију – Север и 2,82 УГ по пољопривредном газдинству за Србију – Југ).

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

У сектору аграра у Републици Србији основни облик организовања производње, па и сточарске, одвија се на породичним пољопривредним газдинствима. У структури укупних пољопривредних газдинстава (ПГ) број породичних пољопривредних газдинстава (ППГ) је знатно већи у односу на број правних лица (ПЛ) и предузетника. По подацима Пописа пољопривреде 2012. године, број ППГ је износио 628.552 или 99,52% (односно, 562.896 или 99,71% по подацима Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године), док је број ПЛ и предузетника износио 3.000 или 0,48% (односно, 1.645 или 0,29% по подацима Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године). Детаљан преглед броја и економске величине пољопривредних газдинстава у Републици Србији, дат је у табели 3.

Табела 3. Број и економска величина пољопривредних газдинстава у Србији

Опис	Попис пољопривреде 2012.	Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018.	Промена (у %)	
			Повећање	Смањење
Пољопривредна газдинства (ПГ)				
Број ПГ	631.552	564.541		10,61
Економска величина (у еврима)	3.750.790.895	4.860.542.605	29,59	
Просечна економска величина (у еврима)	5.939	8.610	44,97	
Породична пољопривредна газдинства (ППГ)				
Број ПППГ	628.552	562.896		10,45
Економска величина (у еврима)	3.136.526.046	4.204.833.120	34,06	
Просечна економска величина (у еврима)	4.990	7.470	49,70	
Правна лица и предузетници				
Број ПЛ и предузетника	3.000	1.645		45,17
Економска величина (у еврима)	614.264.849	655.562.110	6,72	
Просечна економска величина (у еврима)	204.755	398.518	94,63	

Извор: [2] [5] [6]

Будући да се породична пољопривредна газдинства претежно баве екстензивним производњама, изложена су јакој конкуренцији и тешко налазе место на тржишту (пре свега у конкуренцији производа познатог порекла и контролисаног квалитета). На овим газдинствима се производња организује на ниском технолошком нивоу, добијени приноси су испод просека, а остварени профит је мали [7].

У сектору сточарства производња се највећим делом одвија управо на породичним пољопривредним газдинствима. Анализа података Пописа пољопривреде 2012. године показала је да у Републици Србији има укупно 108.049 (тј. 17,11%) породичних пољопривредних газдинстава специјализованих за узгој стоке, а према подацима Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. г. тај број износи 63.207 газдинстава (11,12%). Са друге стране, подаци Пописа пољопривреде 2012. године показују да у Републици Србији има укупно 418 или 0,07% газдинстава правних лица и предузетника специјализованих за узгој стоке (односно,

укупно 201 или 0,04% према подацима Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године). Међутим, обесхрабрује чињеница да је у оба случаја евидентирано значајно смањење броја газдинстава специјализованих за сточарску производњу (пад од 41,50% у првом случају, односно пад од 51,91% у другом случају) (табела 4).

Табела 4. Пољопривредна газдинства специјализована за сточарску производњу и промене у периоду 2012-2018. године

Опис	Попис пољопривреде 2012. (број)	Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018. (број)	Промена (у %)	
			Повећање	Смањење
Пољопривредна газдинства (ПГ)				
Специјализована за узгој говеда, оваца и коза	52.905	33.162		37,32
Специјализована за узгој свиња и живине	55.562	30.245		45,57
Укупно	108.467	63.407		41,54
Породична пољопривредна газдинства (ППГ)				
Специјализована за узгој говеда, оваца и коза	52.789	33.125		37,25
Специјализована за узгој свиња и живине	55.260	30.082		45,56
Укупно	108.049	63.207		41,50
Правна лица и предузетници				
Специјализована за узгој говеда, оваца и коза	116	38		67,24
Специјализована за узгој свиња и живине	302	163		46,03
Укупно	418	201		51,91

Извор: [2] [4] [6]

Методолошки гледано, важан показатељ економске одрживости развоја пољопривредних газдинстава специјализованих за сточарску производњу је просечна економска вредност (исказана у еврима). Према подацима Пописа пољопривреде 2012. године, просечна економска вредност пољопривредних газдинстава специјализованих за сточарску производњу износи 12.402 евра,

док према подацима Анкете о структури пољопривредних газдинстава, просечна економска вредност пољопривредних газдинстава специјализованих за сточарску производњу износи 22.666 евра (односно, за 82,76% више).

Табела 5. Просечна економска величина пољопривредних газдинстава специјализованих за сточарску производњу и промене у периоду 2012–2018. године

Опис	Попис пољопривреде 2012. (у еврима)	Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018. (у еврима)	Промена (у %)	
			Повећање	Смањење
Пољопривредна газдинства (ПГ)				
Специјализована за узгој говеда, оваца и коза	5.972	10.290	72,30	
Специјализована за узгој свиња и живине	6.430	12.376	92,47	
Укупно	12.402	22.666	82,76	
Породична пољопривредна газдинства (ППГ)				
Специјализована за узгој говеда, оваца и коза	5.491	9.998	82,08	
Специјализована за узгој свиња и живине	3.712	8.281	123,09	
Укупно	9.203	17.279	87,75	
Правна лица и предузетници				
Специјализована за узгој говеда, оваца и коза	225.091	265.934	18,15	
Специјализована за узгој свиња и живине	503.814	767.190	52,28	
Укупно	728.905	1.033.124	41,74	

Извор: [2] [4] [6]

Подаци о просечној економској величини пољопривредних газдинстава специјализованих за сточарску производњу указују на чињеницу да просечна економска величина правних лица и предузетника има знатно већу вредност у односу на просечну економску величину породичних пољопривредних газдинстава. Са друге стране, промене у периоду

2012–2018. године дају значајну предност породичним пољопривредним газдинствима која евидентно теже да сточарску производњу усмере са екстензивног на интензиван облик пословања.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Највећи део сточарске производње одвија се на великом броју породичних пољопривредних газдинстава, али се у периоду 2012–2018. година уочава концентрација одређених производњи (узгој свиња и живине) на пољопривредним газдинствима правних лица и предузетника.

Полазећи од чињенице да основна оријентација производње треба да почива на ресурсима на којима ће се моћи остваривати економски одрживи развој сточарства (одрживи доходак газдинства) и укупан развој села, у брдско-планинским подручјима треба развијати говедарство, овчарство и козарство, ревитализовати запуштене ливаде и пашњаке, као основни фактор за обезбеђење економски одрживог развоја сточарства у Србији. То значи да говедарство, овчарство и козарство треба организовати у робном фармерству и тржишно оријентисаном амбијенту. Другим речима, број грла на газдинству треба да обезбеди оптималан ниво производње који ће омогућити економски одрживи развој, а производњу засновати у условима еколошки одрживог развоја (добивање здравствено безбедних производа високе хранљиве вредности). У односу на производе из конвенционалне производње, производи познатог порекла и контролисаног квалитета остварују за 30–40% вишу цену на тржишту. Из угла произвођача, као и државе у целини, ови производи су од посебног интереса због веће могућности да се извозе.

У сектору сточарства знатан број породичних пољопривредних газдинстава нема могућности унапређења пословања путем повећања обима производње и оптимизације постојећег система. Сходно томе, код таквих газдинстава била би неопходна промена модела производње, који би био боље прилагођен постојећим ресурсима на газдинству и датим могућностима у окружењу. [7]

Поред брдско-планинских, и у осталим подручјима Србије такође постоје значајни ресурси који су неискоришћени. Постоје различите могућности, а не једно добро решење које је погодно за све. Потребна су решења која су локално прилагођена ресурсима и условима у којима се пољопривредна газдинства налазе. Неопходно је применити оне приступе који ће на бази локалних ресурса, локалних потреба и могућности унапредити постојеће стање у сектору сточарства и дати оптималне резултате у складу са постојећим условима. Будући да садашња пракса у сточарству на пољопривредним газдинствима даје ограничене резултате, потребно је проширити праксу новим приступима у раду, створити повољније окружење за иновације и

економски одрживи развој сточарства у Србији. Економска величина пољопривредних газдинстава специјализованих за сточарску производњу је мала и потребна је већа помоћ у модернизацији физичких ресурса (ради превазилажења уских грла у производном ланцу). [7]

Полазећи од горе наведеног, намеће се потреба да се финансијским подстицајима и променом политике трошења постојећих средстава ефикасније допринесе економски одрживом развоју сточарства у Србији. Сходно томе, дате су препоруке које дефинишу приоритете за економски одрживи развој сточарства у Србији:

- подршка робним произвођачима са циљем да сточарство постане приоритет за оживљавање и развој села у Србији;
- технолошко унапређење производње модернизацијом физичких ресурса на пољопривредним газдинствима у циљу изградње техничких капацитета за унапређење сточарске производње;
- јачање компетенција произвођача да примењују нове технологије и иновације на газдинству, да би одрживо унапређивали доходовне активности и боље искоришћавали нове могућности које постоје у окружењу;
- модернизација прерађивачких капацитета за прераду млека, за клање стоке, као и капацитете за прераду меса по аутохтоним технологијама;
- унапређење органске производње у секторима млека и меса у циљу добијања и пласмана органских производа;
- боље искоришћавање аутохтоних технологија ради подршке већој производњи производа који се добијају прерадом на пољопривредним газдинствима (који се израђују по технолошким традиционалним стандардима, са познатим пореклом и заштићеним именом);
- боље повезивање сточарства и сеоског туризма ради давања већег доприноса развоју сеоског туризма, што даје велику развојну шансу унапређењу брдско-планинских подручја.

За економски одрживи развој сточарства у Србији, у наредном периоду потребно је да производња у сточарству буде подржана у континуитету мерама руралног развоја, мерама кредитне подршке и посебним подстицајима у сточарству (кроз инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава, односно набавку квалитетних приплодних грла, као и у органску сточарску производњу).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У Републици Србији постоје повољни услови за развој сточарства који нису довољно искоришћени. Штавише, сектор сточарства карактерише опадајући тренд у броју грла најзначајнијих категорија стоке.

На основу података из Пописа пољопривреде из 2012. године и Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године који су у раду приказани и анализирани, предлог активности које у наредном периоду треба предузети у области економског одрживог развоја сточарства на породичним пољопривредним газдинствима у Републици Србији везане су за:

- укрупњавање поседа и регистрацију фарми;
- унапређење расног састава стоке;
- опремање газдинстава објектима за смештај стоке и складиштење кабасте сточне хране;
- примену правила добре пољопривредне праксе за управљање стајњаком;
- испуњавање стандарда безбедности хране у објектима за складиштење и прераду млека и сл.

На националном нивоу, намеће се потреба да се успостави стабилна и подстицајна аграрна политика, која ће обезбедити (осигурати):

- континуитет директних плаћања пољопривредним произвођачима;
- већу заступљеност мера руралног развоја усмерених на унапређење физичких ресурса пољопривредника за јачање конкурентности производње и достизање стандарда квалитета производа;
- стабилизацију цена и дохотка (кроз регулисање тржишта) у време поремећаја на тржишту (услед пада или прекомерног пораста цена) и сл.

Поред горе наведеног, значајно ће бити обезбедити и доступност подршке пољопривредним газдинствима кроз ИПАРД II програм за Републику Србију (за средња газдинства), као и доступност повољних банкарских кредита или других финансијских извора неопходних за реализацију потребних улагања. Такође, потребна је и спремност произвођача да инвестирају, али и да примењују нова знања (технолошка решења) и мере добре пољопривредне праксе, што ће бити веома значајно за усклађивање са ЕУ стандардима (код добробити животиња, хигијене и одлагања стајњака и др.).

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ивков Ивана (координатор), Јевтић Милица (уредник), *Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији у 2019. години – Књига I Хоризонтални преглед*, Београд: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Сектор за пољопривредну политику, 2020.
- [2] Параушић Весна, Рољевић Светлана, Субић Јонел (рукопис припремили), *Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018. – Пољопривредна газдинства према типу производње и економској величини*, Београд: РЗС, 2019.
- [3] Републички завод за статистику (РЗС), *Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018. – Сточни фонд*, Београд: РЗС, 2013. (<https://data.stat.gov.rs/?caller=SDDB>, преузето 9. 11. 2020).
- [4] Републички завод за статистику (РЗС), *Попис пољопривреде 2012. – Сточни фонд*, Београд: РЗС, 2013. (<https://data.stat.gov.rs/?caller=SDDB>, преузето 9. 11. 2020).
- [5] Републички завод за статистику (РЗС), *Попис пољопривреде 2012. – Пољопривреда у Републици Србији – Књига I*, Београд: РЗС, 2013.
- [6] Цвијановић Драго, Субић Јонел, Параушић Весна, *Попис пољопривреде 2012, Пољопривреда у Републици Србији, Пољопривредна газдинства према економској величини и типу производње у Републици Србији*, Београд: РЗС, 2013.
- [7] Шкорић Драган, Кркобабић Милан (главни координатори), Митровић М. Милован (главни уредник), Костов Ристо (уредник), *Национални програм за уређење села Србије – стање, проблеми и приоритетни одрживој развоја*, Београд: Институт за економику пољопривреде, 2020.

Jonel Subić, Zorica Vasiljević

ANALYSIS OF THE PRESENT SITUATION AND PRIORITIES
FOR ECONOMICALLY SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
LIVESTOCK IN SERBIA

S u m m a r y

Despite the fact that in the Republic of Serbia there are favorable natural conditions for better results in livestock production, the livestock sector is mostly characterized by a declining trend in the number of heads of the most important livestock categories. In the period 2010–2019, the total number of cattle decreased from 938,000 to 898,000 heads (annual decline at a rate of 0.43%), the total number of pigs decreased from 3,489,000 to 2,903,000 heads (annual

decline at a rate of 1.92%), the total the number of goats decreased from 237,000 to 191,000 heads (annual decline at a rate of 2.13%), while the total number of poultry decreased from 20,156,000 to 15,780,000 (annual decline at a rate of 2.42%). On the other hand, the total number of sheep increased from 1,475,000 to 1,642,000 heads (annual growth at a rate of 1.08%), while the number of hives increased from 520,000 to 977,000 pieces (annual growth at a rate of 6.51%). In the past ten years, the number of livestock heads has not only decreased, but certain branches in animal husbandry are almost disappearing (excluding the sheep and beekeeping sector). In order to solve the problems for economically sustainable development of livestock in Serbia, it is necessary to support the commodity producers, technological improvement of production by modernization of physical resources on farms, strengthening farmers' competencies to apply new technologies and innovations on farms, modernization of processing capacities in dairy and meat sectors, organic production in dairy and meat sectors, better use of indigenous technologies, better integration of livestock and rural tourism.

Keywords: economic analysis, sustainable development, animal husbandry, Serbia